

CHÝNOVSKÁ CHALOUPKA FRANTIŠKA BÍLKA

Doprovodný edukační list pro **2. stupeň**
k Domu Františka Bílka v Chýnově

Ahoj, vítáme Tě v Bílkově domě v Chýnově.

František Bílek byl všestranný umělec. Je znám především jako sochař, ale díky svému nadání se věnoval také grafice, ilustracím, navrhování nábytku, užitých předmětů a také architektuře. Jeho stavby byly vždy něčím výjimečné. Někdy si vzal za vzor přírodu – vytvořil opěrné sloupy v podobě snopu klasů, navrhl dům, který se podobá vosí hlavě. Jindy se inspiroval palácovými stavbami prastarých kultur nebo dokonce básněmi.

ex-libris Františka Bílka

Dům v Chýnově

V roce 1898 v rodném Chýnově na pozemku otcovy zahrady vystavěl svůj první dům, říkal mu chaloupka. Právě v ní Tě chceme dnes přivítat. Upozorníme Tě na mnoho jejích zvláštností, dozvíš se zajímavosti ze života Františka Bílka a prostřednictvím drobných úkolů se blíže seznámíš s některými jeho díly. Budeš potřebovat jen tužku a chuť prozkoumat toto úžasné dílo.

Podobu domu Bílek pečlivě promýšlel, své návrhy konzultoval nejen s bratrem Josefem, železničním inženýrem, ale i s přítelem architektem Josefem Fantou, který navrhl podobu nové secesní budovy Hlavního nádraží v Praze.

Chaloupka zvenku

Nejprve si obejdeme a prozkoumáme dům zvenku. Jeho stěny z režných cihel zdobí symbolické reliéfy a každý z nich nese hlubší význam.

Na stěně vedle vstupních dveří se nachází reliéf s nápisem *Kronika domu*. Bílek zde zaznamenal důležitá data svého života:

1898 Byla postavena chýnovská chaloupka inspirovaná lidovým stavitelstvím a architekturou Velké Británie.

1902 Oženil se s Bertou Nečasovou z vážené pražské rodiny. Rok před tím se spolu zasnoubili u hrobu Bílkova velkého přítele, spisovatele Julia Zeyera.

1905 Narodila se jim dcera Berta.

1907 Narodil se jim syn František.

1928 V chrámu sv. Mikuláše na Starém Městě v Praze se stal syn František knězem Církve československé. V tomtéž roce v tichosti chýnovské chaloupky oslavil své 60. narozeniny Bílkův nejmilejší přítel, básník Otokar Březina.

1929 Zemřel Otokar Březina, kterého František Bílek obdivoval a který mu byl velkou inspirací v tvorbě.

Na tabulce je nápadné volné místo, naznačující, že zde chtěl František Bílek v průběhu času zaznamenat data dalších významných událostí. Až budeš uvnitř chaloupky, můžeš na informační ceduli a v letáčcích najít další milníky Františkova života. Do prázdných míst můžeš pak zapsat ta data, která budeš považovat za nejdůležitější.

Nad vchodem vedoucím do Bílkova ateliéru je drobný reliéf, zachycující ženskou tvář s nápisem „Matko!“. Propojují se v něm ctnosti matky, jako je ochrana, milosrdnost a pokora, s obrazem mýtické matky Země, tedy přírody. Tento námět se objevil dokonce na sérii pohlednic, které v Tasově vydal Bílkův blízký přítel, římskokatolický kněz a básník Jakub Deml.

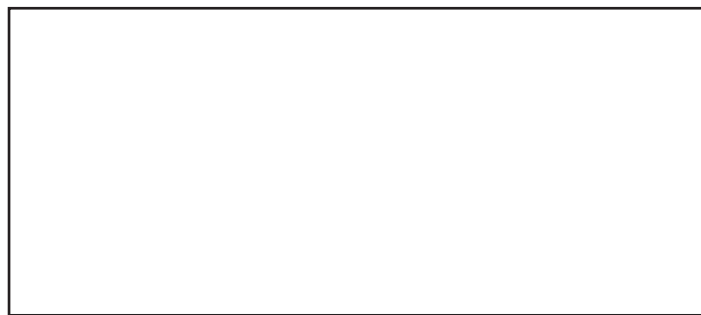

1. podobizna Františka Bílka
2. ilustrace nápisu *Kronika domu*
- 3.–4. ilustrace reliéfů *Matko!*

V maltových ostěních oken najdeme nejen detaily lučních květín, ale také verše a citáty biblických textů. Zde nás asi nejvíce zaujme zvláštní tvar písmen. Podaří se Ti přečíst některý z nápísů? Zapiš si ho do rámečku.

František Bílek vytvořil vlastní podobu abecedy a zdá se, že se při tom inspiroval gotickým písmem středověkých rukopisů.

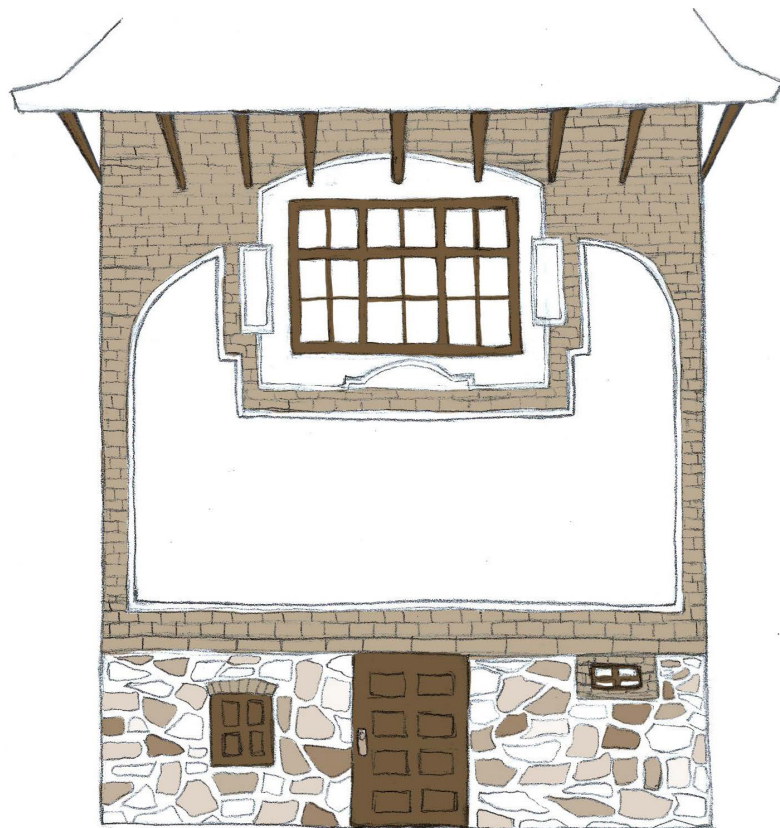

Zkus něco napsat tímto písmem (třeba své jméno).

Na Bílkově chaloupce nás hned na první pohled zaujmou reliéfy zdobící vnější zdi. Například na jihovýchodní straně je výjev s nápisem „Jsme přikryti“, zobrazující matku zahalující nahého hochu. Na severovýchodní straně, směrem k lesíku, umělec umístil reliéf *Země k nám mluví*. Kruh zde představuje zeměkouli, jejíž světlá půle je hlava ženy, k jejímuž uchu se tulí dítě.

Umělec sdílel názor středověkých teologů, že celý vesmír je architektonickým dílem a sám Bůh je stavitelem. Stavba domu měla v jeho úvahách podobný význam jako stvoření našeho světa. Dům měl chránit člověka v něm přebývajícího, podobně jako se maminka stará o svoje děti. Říká se, že jsme děti planety Země a to nám může pomoci lépe porozumět reliéfům na zdech domu.

Když obejdeme chaloupku až k zadní straně, zjistíme, že pod velkým oknem zůstalo prázdné místo. Můžeš zkusit navrhnout reliéf, který by zdobil tuto stěnu.

Cestou zpět si můžeme všimnout vyřezávaného zábradlí pavlače. Květy lilií, karafiátů a lístky spojují lidské dílo s přírodou. Podaří se Ti najít rostlinu, která je ještě vyřezána v zábradlí a není zde zobrazena? Víš, které rostlině patří tento list? Můžeš ho tady také dokreslit.

Přelom 19. a 20. století, kdy František Bílek pracoval v Chýnově, byla jedna z nejdůležitějších etap v jeho tvorbě. Malovat začal František Bílek už jako malý. Když mu bylo deset let, zachránil malé dítě před utonutím, a dostal od jeho rodičů odměnu. Koupil si za ni obrázek svatého Františka a začal jej obkreslovat. Když si chtěl koupit ještě obrázek Panny Marie, rodiče ho pokárali, že je rozhazovačný. Začal si tedy svaté malovat sám. V patnácti letech byl tak výborným kreslířem, že byl přijat na Akademii výtvarných umění v Praze. Zjistilo se však, že trpí čístečnou barvoslepostí, a proto mu profesori doporučili, aby přestoupil na studium sochařství na uměleckoprůmyslové škole.

Vnitřek chaloupky Ateliér

Nyní můžeme vejít do chaloupky. Ocitneme se v prostorném ateliéru. Světlo do místnosti proniká velkými okny ze tří stran a široké dveře dovolují dopravit velké kusy dřeva zvenčí. Práci na větších sochách umožňovala vnitřní galerie se schodištěm. Tento pozoruhodný prostor Bílkovi poskytoval ideální podmínky pro práci na jeho dílech. Nad hlavním vchodem ateliéru visí jeden z mála Bílkových obrazů. Nese název *Poslední večeře*.

Poslední večeře

Poslední večeře je scéna z Nového zákona z Bible a představuje důležitou událost ze života Ježíše Krista, který den před svým umučením slavil se svými učedníky velikonoční slavnost Pesach. Při této večeři, která je vylíčena v evangeliích, jim rozdělával **chléb** a **víno** jako „své tělo a svou krev“ a přikázal jim, aby to opakovali na jeho památku. Tak vzniklo křesťanské slavení a svátost **eucharistie**. Na tuto eucharistii (chleba a víno na stole) dopadají **sluneční paprsky**, které symbolizují boží světlo. Ježíš řekl během večeře apoštolům, že je mezi nimi zrádce – ten umožnil jeho zatčení, které vedlo k popravě (ukřižování). Na obraze Ježíš podává Jidášovi **sop** – kousek chleba namočený v omáčce nebo víně. Postava Jidáše má u pasu **měšec**, to symbolizuje peníze za zradu.

Předměty, které vidíš na obraze, něco znamenají. Zapiš si, co.

Způsobu stínování, který je použitý na tomto díle, se říká šrafura a nápadně připomíná Bílkův sochařský rukopis. Povrch jeho soch bývá rozbrázděn stopami, které za sebou ve dřevě zanechává řezbářské dláto. To, že jde o umělecký záměr, dokládá i sádrová socha *Já jsem vzkříšení i život*.

Prohlédni si také nápis na dřevěném rámu obrazu, který tam František Bílek zapsal svým vlastním písmem.

nápis:

„HLE – TĚLO – ŽIVOT – DÍLO MÉ,
LÁMU A DÁVÁM VÁM – ABYSTE
JAKO JÁ I VY ČINILI NA MNE
PRO SVATÉ PAMATOVÁNÍ“.

sluneční paprsky

představují boží světlo

Bible: Lukáš 22,14-23

Když nastala hodina, usedl ke stolu a apoštolové s ním. Řekl jim: „Velice jsem toužil jísti s vámi tohoto beránka, dříve než budu trpět. Neboť vám pravím, že ho již nebudu jíst, dokud vše nedojde naplnění v království Božím.“

Vzal kalich, vzdal díky a řekl: „Vezměte a podávejte mezi sebou. Neboť vám pravím, že od této chvíle nebudu pít z plodu vinné révy, dokud nepřijde království Boží.“

Pak vzal chléb, vzdal díky, lámal a dával jim se slovy: „Toto jest mé tělo, které se za vás vydává. To číňte na mou památku.“

A právě tak, když bylo po večeři, vzal kalich a řekl: „Tento kalich je nová smlouva zpečetěná mou krví, která se za vás prolévá.“

„Avšak hle, můj zrádce je se mnou u stolu. Syn člověka jde, jak je určeno, běda však tomu člověku, který ho zraňuje.“ A oni se začali mezi sebou dohadovat, který z nich je ten, kdo to učiní.

1. *Poslední večeře*, malba temperou
2. úryvek z Bible

Mojžíš

Za pozornost stojí také hlava Mojžíše, která je autoportrétem samotného Bílka. Mojžíš byl starozákonní prorok, který podle Bible vyvedl národ Izraelitů z Egypta a ukončil tak jejich otroctví.

Soše, která zachycuje pouze hlavu a ramena osoby, se říká busta. Tato práce je přípravnou fází pro sochu Mojžíše, která byla později odlita z bronzu a umístěna v Praze před Staronovou synagogou.

V roce 1896 se Bílek poprvé setkal s českým spisovatelem a dramatikem Juliem Zeyerem. Zeyer ho tehdy navštívil v dílně v lesní samotě a z této návštěvy vzešlo hluboké přátelství. Zeyer se stal jeho rádcem i ochráncem. Podnítil jej k tvorbě stěžejního díla chýnovského období, velkého *Krucifixu*. Studii Kristovy hlavy ze sádry najdeme také v ateliéru.

Užší vztah Bílek navázal také s básníkem Otokarem Březinou, se kterým ho pojilo celoživotní přátelství. Poznali se v červnu 1900 a hned následujícího roku spolu pracovali na vydání Březinovy sbírky *Ruce*. Bílek sbírku doplnil kresbami, graficky ji upravil a vydal. Podle Březiny jsou ruce symbolem tvůrčího života. Staly se také důležitým prvkem v umělecké tvorbě Bílka.

Na dřevěném zábradlí jsou vyřezána dvě zobrazení rukou sepjatých k modlitbě. Můžeme pozorovat, jak se v nich projevuje rozdílná intenzita tohoto gesta. Můžeš si načrtnout drobnou skicu toho zobrazení, které se Ti líbí.

Slepci

Když vytvářel sochu *Slepci*, chápal Bílek dotek ruky jako možnost nejbližšího poznání světa oproti zraku a sluchu, kterými poznáváme na dálku.

Sám František Bílek trpěl poruchou zraku, barvoslepostí – daltonismem, takže vnímal barvy kolem nás jinak a neobvykle. O to lepší a dokonalejší měl ale prostorové vidění,

1. ilustrace sochy *Mojžíš*
2. ilustrace sochy *Slepci*

díky kterému vytvářel tak povedené sochy a slepotisky – vystouplé papírové reliéfy, které můžeme zkoumat pomocí hmatu a jsou tedy vhodné i pro slepé a slabozraké.

Pokoje

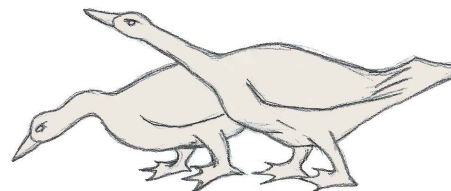
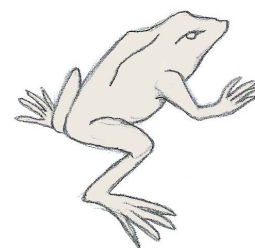
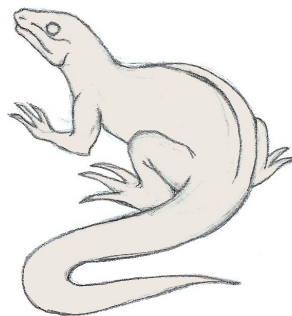
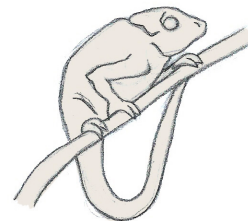
Když nahlédneme do obytné části domu, objevíme další, méně známou část Bílkova díla, a tou jsou užité předměty. František Bílek pro svou ženu a děti vlastnoručně vyřezával skříně, postýlky, stolky i židle. To nám prozrazuje, že byl velmi zručný a citlivý řezbář a také laskavý tatínek. Nábytek zdobil drobnými řezbami motivů, které najdeme v přírodě. Nejčastěji to byla zvířata, stromy, slunce a hvězdy.

V nábytku je ukryta spousta drobných zvířátek, ptáčků a dalších přírodních symbolů. Podaří se Ti některé najít?

Objevíš-li ještě další tvory a jiné věci, které Tě zaujaly, můžeš je také nakreslit:

Jako doprovodný edukační materiál vytvořilo Edukační oddělení GHMP.

Ilustrace: Dominika Hourová

**Galerie hlavního města Prahy
Edukační oddělení**

**Colloredo-Mansfeldský palác
Karlova 189/2 110 00 Praha 1
110 00 Praha 1**

**Kontakt a rezervace
Edukační aktivity GHMP
T (+420) 725 811 936, (+420) 606 612 987
E vzdelavani@ghmp.cz, edukace@ghmp.cz**

ghmp.cz/edukace

